

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія

ІСТОРІЯ

Випуск 22

2009

СЕНЬКО І.М. КЕЛЕЧИН – РІДНЕ СЕЛО АВГУСТИНА ВОЛОШИНА:
Історико-етнографічний нарис. – Ужгород: ВАТ „Видавництво „Закарпаття”,
2007. – 376 с., іл.

В історіографічній літературі про Закарпаття тепер часто згадується верховинське село Келечин, вихідцем із якого був президент Карпатської України Августин Волошин. Тож із великим зацікавленням дослідники історії краю знайомляться з історико-етнографічним нарисом краєзнавця Івана Сенька «Келечин – рідне село Августина Волошина».

Автора книги знають як укладача збірок народних переказів «Ходили опришки» (1983) та «Як то давно було» (2003), а також як дослідника етнологічних аспектів буття наших країн – у виданнях «Ментальність русинів-українців» (1996), «Земля з іменем» (1998). Характерною особливістю публікацій І.М.Сенька є його вміння фольклорні, літературні, соціальні явища розглядати в контексті історії, порівняльно, публіцистично, із врахуванням різних точок зору. Це можна сказати й про рецензовану книгу.

За останні роки на книжкових полицях краю з'явилося багато краєзнавчих видань, присвячених історії міст і сіл Закарпаття. Серед них – історичні нариси про Великі Лучки, Білки, Буштино, Дубрівку, Дубриничі, Нижнє Селище, Сторожницю, Ромчевицю і т.д. В цей ряд вписується як помітне явище й книга кандидата філологічних наук, доцента УжНУ Івана Сенька про гірське село Келечин, що на Міжгірщині. Книга вийшла у світ за сприяння Управління інформації та зв'язків з громадськістю Закарпатської ОДА у рамках програми підтримки видань творів закарпатських авторів, отже вона за рознарядкою попала в сільські та шкільні бібліотеки краю.

Слід відзначити, що в книзі «Келечин – рідне село Августина Волошина» враховано досвід попередніх краєзнавчих видань, але на їх фоні вона вирізняється оригінальною структурою, широкомасштабним залученням інструментарію різних напрямків історичної науки. Поряд із архівними документами автор використовує спогади очевидців, народні перекази, табульовані у свій час політичні анекдоти, етнографічні спостереження, яскраві фотодокументи.

Іван Сенько розпочинає книгу розділом «Вітцівшина» – розповіддю про те, як свою малу батьківщину сприймає сам автор-келечинець, сприймали його батьки, його односельці. Адже Августин Волошин у підручнику «Мала читанка» (1925) вмістив свою автобіографічну оповідь, яку почав словами: «Я народився в селі Келечині. Келечин – моя батьківщина». У цьому селі жив і талановитий казкар Михайло Шопляк-Козак, із репертуару якого укладено книгу «Чарівна торба» (1988), – тож і слово цього каз-

каря кладеться в основу історико-етнографічного нарису. Згадано, що про село подружжям Анною і Михайлом Могоритами видано книгу «Сум трембіти» (2002), що про нього як вітцівшину Августина Волошина писали Олекса Мишанич, Петро Скунець, Микола Вегеш.

У книзі – 18 розділів, усім дано поетичні назви: «Село в міжгір'ях» – про географічне положення цього мальовничого осідку верховинців, «До світла науки» – про освіту, «Не хлібом єдиним» – про культуру і т.д. В кожному розділі документи сусідують із свідченнями народної пам'яті, що робить виклад матеріалу неповторним. Наприклад, в розділі «Село в міжгір'ях» читачі ознайомлюються, як писав про географічне положення Келечина Августин Волошин і як презентоване село в книзі «Історія міст і сіл: Закарпатська область» (1969), як походження його назви витлумачують топонімічні перекази і які свідчення про це можна знайти в урбаріальних грамотах (про зв'язок прізвища землевласниці Калайчині і топоніма Келечин), від яких хвороб виліковує мінеральна вода із цілющих джерел околиці села і як селяни передбачають погоду. При цьому автор активно використовує книгу бальнеологів Л.Киртич та М.Гайсак «Святі криниці» (2002), Гукливський літопис, видану в Ниредьгазі в 1999 році книгу Іштвана Удварі про урбарські реформи Марії Терезії, експедиційні етнографічні записи.

У розділі «Родинне життя» Іван Сенько дослідив історію келечинських родин та приїшов до висновку, що першими поселенцями Келечина були русини-українці Безега, брати Чорнеї, Зубаничі, Маринці, Ковалі, бо ці прізвища є і в урбаріальних грамотах, і в мікротопоніміці і серед теперішніх жителів села. Значну увагу автор приділяє вивченню родоводу свого славного земляка Августина Волошина, передруковано (правда, не вказано за яким джерелом) його тестамент-заповіт, написаний у Празі 19 серпня 1944 року. В розділі розповідається і про велику роль у вихованні дітей народної педагогіки, проілюстровано це притчами, які побутують у Келечині.

У наступних розділах «У поті чола» та «Коли ліс поряд» науковець звертає увагу на заняття горян, серед яких чи не головне місце посідало скотарство та вівчарство, уміння використовувати дари лісу, вести натуральне господарство з врахуванням особливостей ґрунтів та кліматичних умов. Зібрано інформацію про народних майстрів села, про сільський млин та олійницю. У згаданих двох розділах автор використав розповіді 15 інформаторів. Він також

виявив і описав унікальні зразки народного одягу келечинців, фотозображення яких можна знайти в розділі «Щоб і зручно, і гарно», а також на світлинах при розповідях про освіту і культуру.

В розділі «Історії кроки (XIV-XIX ст.)», спираючись на авторитетні джерела, Іван Сенько відносить заснування села до XV ст. За свідченням угорського дослідника Вільмоша Бийлаї у Келечині у 1542 р. було вже 6 дворогосподарств. Цікаві висновки зроблено щодо легендарних песиголовців: відштовхнувшись від статті Івана Франка про Аттілу, автор простежує, як назву гуннів народною традицією перенесено на золотоординців, і логічно доводить, що народний переказ про напад на село татарської орди слід датувати не часами Батия, а 1594 роком, коли 40-тисячна кримська орда хана Гірея пройшла через Галич, Долину, Сколе, Тухлю, Верецьки, Сваляву, Мукачево, дійшла до Хуста, грабуючи й руйнуючи все на своєму шляху. Й інші перекази келечинців про панщизняні й післяпанщизняні часи (про Корятовича, Матяша, Марію Терезію, Кошута) розглядаються в контексті історії Закарпаття.

Дуже насичений інформаційно й розділ «Історії кроки (XX ст.)»: тут і записана в Келечині пісня про Першу світову війну, і розповіді келечинців про невілних учасників цієї війни в боях на італійському та російському фронтах, і документи про життя горян в часи Чехословацької республіки, про радісні і трагічні дні Карпатської України, зокрема про трагічну загибель Федора Тащинця. Поіменно подаються жертви Холокосту, простежується трагічний шлях тих 16 келечинців, які в 1939-1941 роках емігрували в Радянський Союз. Вражає ще один «документ» – із великим співчуттям складена келечинськими дівчатами співанка про розстріл у селі двох угорських гонведів-дезертирів. Складено списки тих, хто загинув у тій війні чи в складі угорської армії, чи в корпусі Людвіка Свободи, чи добровольцем-червоноармійцем. Є в книзі й сторінки про трагічну долю Августина Волошина: про підписаний ним і головою Проводу українських націоналістів Андрієм Мельником у Венеції 21 липня 1939 року договір про

співпрацю, а також постанова Головного управління «Смерш» про арешт Волошина та опублікований професором М.М.Вегешем спогад М.І.Марчука, колишнього в'язня Лефотівської тюрми в Москві, про останні дні колишнього президента Карпатської України. Висвітлено в цьому розділі й «світло й тіні радянського ладу»: документи про реквізиції в селі, про люстрації колишніх чиновників, спогади тих, хто був репресований. Адаже і Йосип Тереля, відомий дисидент, – уродженець Келечина.

Треба наголосити, що в книзі є розділ про діяльність громади, про її самоврядність: про бировів, голів сільради, голів колгоспу. Важливе місце у роботі відведено й релігійній історії села («Келечинська парафія»). Піднявши цілий пласт архівних документів, Іван Сенько прийшов до висновку, що в Келечині за всю його історію існувало чотири церкви. При цьому друга церква, очевидно, була збудована в кін. XVII - на поч. XVIII ст. Уточнено, що юрисдикційно вона підпадала під владу православних Марамороських владик Йосифа Стойки та Досифея Федоровича.

У книзі допитливий читач знайде цікаву інформацію про традиційну народну культуру келечинців, про сільських музик, спортсменів, співаків. Автор детально зупиняється також на релігійних святах та особливостях їх відзначення в селі. Без упереджених оцінок висвітлено діяльність сільських товариств «Просвіта» та імені Духновича. Книга допомагає зрозуміти, яку велику роль у культурному житті села відіграє школа – простежено розвиток освіти від часів дяків-півцеучителів XIX століття і до наших днів.

Для більшого сприйняття розповідей інформаторів наприкінці книги подано словник діалектизмів. Тож не тільки історик, етнолог, фольклорист, соціолог, але й діалектолог знайде в цьому історико-етнографічному нарисі про верховинське село Келечин дешифру нове, маловідоме. Праця доцента УжНУ Івана Сенька стане справжньою прикрасою закарпатської історіографії та послужить добрим орієнтиром для багатьох дослідників.

Данилець Ю. В. (Ужгород)